

A városi pecséthasználat egy időben kezdődik Olaszországban és a Rajna-vidék városaiban. Itt is találunk, ha nem is mindig leoninus, verses jelmondatokat a pecséteken. De maga a leoninus is elterjedt Franciaországban, Angliában, sőt Norvégiában is. Bergen város pecsétjének körirata pl. a pisai típusal rokon leoninus. Még sem kell okvetlenül olasz hatást feltételeznünk, mert Vilmos angol király XI. századi pecsétjén már ezt a versmértéket találjuk. Bergen pecsétje viszont kettős pecsét, ami ellentmond az olasz hatásnak. Mindezzel rá kívántunk mutatni arra, hogy nem elégséges a szfragisztikában egyszerűen leírni a pecsét jellemző vonásait, hanem rá is kell mutatni az összefüggésekre, ami viszont a fentiek szerint igen bonyolult feladat.

Nem kielégítő a pecséthasználat és a diplomatika összefüggése sem. Ezzel az első és utolsó fejezet is foglalkozik, helyesebb lett volna ezek összefoglalása. Részletesebben kellett volna foglalkoznia az egyes pecsét-fajok jogi jelentőségével. Nem mutat rá arra, hogy a magánjogi írásbeliségre milyen hatással volt a városi pecsétes oklevél. Igaz, a római jog hatására Olasz- és Dél-Franciaországban a notáriusi oklevél honosodott meg, de éppen ezért rá kellett volna mutatnia a pecsétes és notáriusi oklevelek használatának eseteire.

Minden hiányossága ellenére mind a várostörténész, mind a szfragisztikus haszonnal forgathatja Bascapè munkáját.

Kubinyi András

Pitz, Ernst: Die Entstehung der Rats Herrschaft in Nürnberg im 13. und 14. Jahrhundert. Schriftenreihe zur bayerischen Landesgeschichte. 55. köt. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1956, X+168 old.

A középkori város általában úgy él a köztudatban, mint ahol a közigazgatási és bíraskodási funkciókat egy, a polgárság köréből választott testület gyakorolja, tehát széleskörű autonómiával rendelkezik. Bár a középkorvégi városok többségében valóban ez a helyzet, kezdetben nem mindenütt volt így. A telepített városok egy részét leszámítva majdnem mindenütt hosszas fejlődés után nyerte csak el a teljes szabadságát a város. Sok helyen, mint pl. Kölnben is, a kommunális mozgalom csak erőszak alkalmazásával tudta kikényszeríteni jogait a városúrtól. Más-hol majdnem békésen zajlott le a fejlődés. Ez utóbbira Nürnberg az egyik legjobb példa. Pitz, aki a városi írásbeliség szakértője, a nürnbergi városi könyvek (Achtbuchok és Satzungsbuchok) tanulmányozása során találkozott szembe a problémával. Munkája tulajdonképpen a városkönyvek városszervezetjogi feldolgozásának tekinthető. Az ezekben feljegyzett jogesetek szinte napi dátumra mutatják a városi szervezet változását. Le gnehezebb helyzetben a kezdeti szakasz ismertetésénél volt a szerző, u gyanis az Achtbuchok csak később kezdődnek. II. Frigyes 1219-es privilégiuma csak a városi kereskedők helyzetén javított: a

közigazgatás és bíraskodás továbbra is királyi szervek kezén maradt. A Staufok reformjai során a város önálló bírósági kerületté vált, élén királyi soltésszel. A soltész és bírótársai, a Schöffen, az uralkodótól (és utána a várgróftól) függtek. A polgárok első, önállóan gyakorolt joga a pecséthasználat volt, 1241 körül. Ezzel kezdődik a városi szervezet második szakasza, amely 1282-ig tart és amelyben kialakul a polgárok önkormányzati testülete a consulok személyében. A következő korszakban a consulok egyre több jogot szereznek, és a város hivatalos képviselőivé válnak. A bíraskodási jogkör egy részének megszerzésével megkezdődik a consulok és a Schöffenkolleg összeolvadása egységes tanácsná. Ez a folyamat az 1320-szal kezdődő új periódusban fejeződik be. 1385-től ténylegesen megtámadhatatlanná válik a város birodalmi szabadsága és önállósága, megszűnik a soltészi méltóság, majd 1427-ben a várgróf elveszti a város feletti jogkörének utolsó maradványait is. Pitz tanulmánya igen színesen, konkrét jogeseteken mutatja be ezt a fejlődést. Kár azonban, hogy munkáját eleve a városi könyvek forrásanyagára korlátozta, s ezért nemcsak az analógiákkal bánt igen kurtán, hanem a consuli alkotmány és a nürnbergi jog forrásait sem elemezte bővebben.

Kubinyi András

Stolz, Otto: Quellen zur Geschichte des Zollwesens und Handelsverkehrs in Tirol und Vorarlberg vom 13. bis 18. Jahrhundert. Deutsche Handelsakten des Mittelalters und der Neuzeit. X. köt. Deutsche Zolltarife des Mittelalters und der Neuzeit. I. rész. Wiesbaden 1955

1913-ban G. v. Below javaslatára kezdett foglalkozni a Bajor Tudományos Akadémia történeti bizottsága a német vámtarifák rendszeres kiadásának tervével, és a terv viszontagságos sors után ezzel a kötetrel érkezett el realizálása kezdetéhez. A sorozat további kötetei — a kiadvány előszava szerint — S. művét módszertanilag iránytadónak fogadják el és közelebbi évszámmeghatározás nélkül szintén a XVIII. századig fogják anyagukat közölni. Előkészületek főleg a többi alpesi hágó, valamint a Rajna-vidék déli területére vonatkozóan folynak.

A kötet S. több évtizedes, e tárgykörben folytatott munkájának eredménye. Az itt publikált anyagot a maga részéről feldolgozásokban már előzőleg hasznosította. Ezek közül ki kell emelni két, a kiadványt megelőző években kelt munkát. A Zur Entwicklungsgeschichte des Zollwesens innerhalb des alten deutschen Reiches című tanulmányában [Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte XLI (1954) 1–41. old.] a tiroli vámügyre vonatkozó anyagot a többi német terület hasonló anyagával vetette egybe, könyvében pedig monografikusan dolgozta fel a forráskiadvány egész anyagát (Geschichte des Zollwesens, Verkehrs und Handels in Tirol und Vorarlberg von den Anfängen bis ins XX. Jahrhundert, Schlern-Schriften 108, 1953).